

Dr. habil. **Ujváry Gábor**, Kodolányi János Főiskola, tudományos rektorhelyettes

Hanák Gábor laudálása

(Elhangzott: 2012. X. 24. Országos Széchényi Könyvtár, Füzéki István emléktábla előtt, a 2012. évi Füzéki István-émlékérem díj átadásának alkalmából)

Több okból is nehéz megszólalnom. Olyasvalakit kell ugyanis méltatnom, aki jó barátom, sok szempontból – kitartását, állhatatosságát, gazdag életútját tekintve – példaképem is. Ráadásul olyan díjjal tüntetik ki, amelyet olyasvalakiről, 1956 csaknem elfeledett mártírjáról neveztek el, akinek hivatása és a forradalomban betöltött szerepe szorosan kapcsolódik a díjazott pályájához, illetve érdeklődési köréhez.

Hanák Gábor ugyanis vérbeli történészként és közgyűjteményi szakemberként dolgozott már akkor is, amikor még – 1969 és 1984 – között a Magyar Televíziónál, majd 1985-től 1991-ig a Budapest Filmstúdió vezetőjeként dolgozott. 1986-ban külső munkatársként került az Országos Széchényi Könyvtárba. Itt aztán 2009-ig volt a Történeti Interjúk Tárának igazgatója, amelyhez 47 évi közszolgálat után immár nyugdíjas, díjnélküli alkalmazottként még napjainkban is szorosan kötődik.

1956-tal kapcsolatos szisztematikus gyűjtőmunkáját a legendás *Századunk* (később: *XX. századunk*) című dokumentumsorozat forgatása idején a hatvanas évek végén kezdte, a hetvenes és nyolcvanas években teljesítette ki. Az 1986-ban létrejött Interjútárnak egyik alapját éppen az 1956-os forradalom szemtanúival forgatott interjúi adták. Napjainkban már mintegy 1300 – gyakran 10–20 óránál is hosszabb – életútinterjú található a gyűjteményben, amelynek folyamatos bővítésében Hanák Gábor jelenleg is részt vesz, rendszeresen filmre véve a személyes emlékeztetéseket. Magyarország első, messze leggazdagabb és legjobban feldolgozott audiovizuális, oral history-archívumát hozta így létre. Könyvtárosokkal is számos interjút készített, Bibó Istvántól kezdve a Füzéki-émlékdíj első kitüntetettjéig, Horváth Tiborig vagy a rendezvényen az imént megszólalt Nagy Attiláig. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a Füzékiről elnevezett elismerés második, posztumusz díjazottja az a Kasánszky Zsombor, aki kedves kollégám volt az OSzK Fölőpéldány Központjában, az egyetem elvégzése utáni első munkahelyemen.) De jórészt Hanák Gábornak köszönhető az is, hogy a Szabad Európa Rádió és BBC Magyar Osztályának archívumát – mindenekelőtt a forradalom két hetének rendkívül gazdag anyagát – az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik és tették kutathatóvá.

A Történeti Interjúk Tárában készült dokumentumfilmjeit és sorozatait rendszeresen sugározzák a különböző TV-csatornák (mint pl. tegnap – már ismétlésben – a László Lászlóról, a Szabad Európa Rádió lehallgató osztályának 1956-os vezetőjéről bemutatott portréját). Ahogyan évek óta, idén is több külképviseleten vetítették 2006-os, az *Egy elmaradt*

mozielőadás emlékei című filmjét, amely kizárólag archív film- és hangfelvételekkel emlékezik az 1956-os forradalomra.

Hanák munkássága azonban – bármilyen fontos szerepet kap is benne – nemcsak az '56-os forradalom dokumentálására tejed ki. Már egyetemistaként a *Századunk* munkatársa lett, s Bokor Péterrel közösen 2006-ig mintegy 500 adását mutatták be e méltán legnépszerűbb magyar dokumentumfilm-sorozatnak, amely a 2. világháború előtti és alatti és az 1945–1956 közötti magyar történelem árnyalt, a legjobb értelemben vett tudományos-népszerűsítő megközelítést adta, sok-sok szakkönyvnél érthetőbben és emészthetőbben, sőt, gyakran azoknál alaposabban. Máig fájlalom, hogy megszűnt ez a legigényesebb kikapcsolódást és tanulást szolgáló sorozat, melynek utolsó tíz esztendejét Cseh Tamás arca határozta meg, akinek emlékét féltő gonddal ápolja és dokumentálja Hanák Gábor.

Televíziós működése alatt is a történelmi ismeretterjesztés volt a fő feladata, s ezáltal olyan – ma is nyugodt szívvel vállalható, egyáltalán nem poros és elavult – portrék és sorozatok fűződnek a nevéhez, mint az *Alattvalók és királyok*, a *Várak törökök*, a *Rákóczi nyomában*, a *forradalmak kora*, a *Tudósklub*, a *Gólyavári esték*. De szerkesztője volt az óriási érdeklődést kiváltó, Sára Sándor rendezte filmsorozatnak is (*A Krónika, 2. magyar hadsereg a Donnál – Pergőtűz*).

A Budapest Filmstúdió vezetőjeként olyan kiváló rendezők, mint Gábor Pál, Gaál István, Kardos Ferenc, Révész György, Erdős Pál és mások számára biztosított forgatási lehetőséget, és az ő idején készítették első filmjüket Fehér György, Enyedi Ildikó, Almási Tamás, Janisch Attila, Kamondi Zoltán és Téglásy Ferenc.

1992-től annak a Magyar Mozgóképkincs Alapítvány vezetője, amely az Interjútár munkáját, illetve a Magyar Nemzeti Filmarchívummal közösen létrehozott első digitálisan kutatható filmgyűjteményt, valamint az ORTT támogatta híradó-feldolgozásokat támogatja. Közben az alapítástól, 1993-tól egészen 1997-ig a Duna Televízió alelnöki tisztét is betöltötte. Sokoldalú, értékes és termékeny munkásságát számos kitüntetéssel, köztük a Nagy Imre-emlékplakettel (1993) és a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével (2002) ismerték el.

Gyakori beszélgetéseinkből is tudom, hogy számára szinte ugyanazok az alkotásai a legkedvesebbek, amelyeket magam is a legnagyobbra értékelek: a Bibó Istvánról, Donáth Ferencről, Losonczy Gézaról, Gimes Miklósról, Vásárhelyi Miklósról, Habsburg Ottóról készült filmjei. Számomra is a legbecesebbek közé tartozik a nagyapai barátomról, Domokos Pál Péterről, illetve a Hanákhoz talán legközelebb álló interjúalanyról, Kosáry Domokosról – akivel én is többször folytattam feledhetetlen beszélgetéseket – vagy éppen a számukra már ismeretlen, de mindkettőket sokat foglalkoztató Szekfű Gyuláról forgatott, illetve Szekfű esetében emlékezésekből összeállított portréi. Ugyanígy meghatározóak a snagovi elzártságban élőkről, a Sándor-palota rekonstrukciójának történetéről, a Mátyás-templom harangjainak felújításáról vagy éppen a baranyai Pogány falu évtizedeiről vetített filmjei –

utóbbi nemrégiben jelent meg könyv alakban is. Szinte mindegyikük közös jellemzője, hogy kiemelkedő szerepet kapnak bennük a magyarországi archív anyagok, amelyeknek talán a legjobb ismerője éppen Hanák.

Külön szerencsémnek tartom, hogy *Két hazában* címmel együtt állíthatunk össze egy 2006-ban bemutatott dokumentumfilmet az Ausztriában letelepedett 1956-os magyar menekültekről. Feledhetetlenek maradtak számomra azok a hosszú napok, amelyeket a bécsi magyar nagykövetségen vagy éppen a Collegium Hungaricumban, illetve külső helyszíneken – például a ma is működő traiskircheni táborban, amely 1956-ban a legtöbb magyar menekültet fogadta be – töltöttünk együtt Gáborral és Nyíri Bélával, szinte állandó operatőrrel, valamint egy-egy esetben Szécsényi Anikóval, Gábor régi munkatársával, a film szerkesztőjével. Rengeteget tanultam Gábortól, hiszen korábban levéltáros-történészként és köztisztviselőként szerettem ugyan a dokumentumfilmeket, készítésük fáradtságos és bajos voltáról azonban vajmi kevés fogalmam volt. Ráadásul – mivel Gábor rám osztotta az interjúalanyainkat faggató szerepet – a kérdéseket sem mindig szerencsésen tettem fel, illetve többször akkor kérdeztem közbe, amikor nem kellett volna. Gábor mindig nagyon finoman és tapintatosan figyelmeztetett a hibáimra, így ma már sokkal rátermettebb lennék – ha, ahogy terveztük, folytathattuk volna a forgatást...

Nemrégiben pedig egy általam szerkesztett Szekfű- és Hóman-tanulmánykötethez készített Gábor egy roppant érzékeny, a két nagyszerű történész személyiségét kiválóan tükröző összeállítást. Nem utolsó sorban nyilván ezért kelt el viszonylag hamar a csak 350 példányban megjelent két kiadvány.

Sok minden más, elsősorban a közös érdeklődésünk, hasonló szellemi beállítottságunk is összeköt minket, ezért találkozunk évek óta rendszeresen hangulatos baráti beszélgetéseken. Adja Isten, hogy még hosszú évekig folytathassuk jó szokásunkat, s hogy ezek alkalmával Gábor mindig új alkotásokról, sikerekről és további tervekről számolhasson be.

Gratulálok neki e rangos szakmai elismeréshez, a Füzéki István-émlékéremhez!